

گزارش راه‌اندازی برنامه آموزشی کلینیک حقوقی: تجربه موزامبیک

رابین پالمِر*
برگردان: لیلیا عنصری

گزارش امکان راه‌اندازی یک برنامه آموزشی کلینیک حقوقی^۱ در دانشگاه ادواردو موندلین^۲، دانشکده حقوق، ماپوتو^۳، موزامبیک، ۱۴ فوریه تا ۳ مارس ۲۰۰۳.^۴

۱. حیطه وظایف مشاور

مشاور از تاریخ ۱۴ فوریه تا ۳ مارس ۲۰۰۳ جهت اجرای وظایف زیر در ماپوتو موزامبیک حضور یافته است:

- ۱-۱ نیازسنجی و بررسی امکانات برای راه‌اندازی برنامه آموزشی کلینیک حقوقی در دانشکده حقوق دانشگاه ادواردو موندلین، ماپوتو، موزامبیک.
- ۱-۲ ارائه مشاوره به ریاست دانشکده حقوق در خصوص اهداف، دامنه و ساختار برنامه آموزشی کلینیک حقوقی.
- ۱-۳ تعیین اعضای از دانشکده حقوق که بتوانند نقشی فعال در اداره برنامه آموزشی حقوقی داشته باشند.
- ۱-۴ ایجاد یک مدل اولیه برای برنامه آموزشی کلینیک حقوقی؛ شامل مواردی چون اختیارات، زمینه‌های مورد نظر، ساختار مدیریتی، و مؤلفه حمایت حقوقی.
- ۱-۵ تدارک یک «ابتکار عمل قضایی»، گزارش در خصوص بازدید، و تبیین رئوس توصیه‌ها جهت تحقق برنامه آموزشی کلینیک حقوقی در آینده.

۲. پیش‌زمینه کار و برنامه‌ریزی

- ۲-۱ وظایف: حیطه اختیارات به تفسیر، جهت بررسی امکان ایجاد یک برنامه آموزشی کلینیک حقوقی و یک کلینیک حقوقی کاربردی در دانشگاه ادواردو موندلین شرح داده شد.
- ۲-۲ کارگاه آموزشی برای برنامه‌ریزی کار: روز سه‌شنبه ۱۸ فوریه یک کارگاه برنامه‌ریزی با

حضور معاونت پژوهشی دانشکده حقوق، رئیس مرکز مطالعات کاربردی حقوق^۵، رئیس دوره‌های آموزشی کاربردی حقوق^۶ و رئیس پیشنهادی بخش کلینیک حقوقی^۷ در مرکز مطالعات کاربردی حقوق برگزار شد. ۲.۳- برنامه عمل: در پی برگزاری جلسه برنامه‌ریزی فوق، در مورد مفاد برنامه عمل توافق حاصل شود. رئیس این برنامه، که برای حمایت‌کننده مالی اروپایی فرستادن شد، در بند ۲.۷ خواهد آمد. ۲.۴- کارگاه آموزشی در دانشکده حقوق: یک کارگاه آموزشی در بعدازظهر پنجشنبه ۲۰ فوریه و جمعه ۲۱ فوریه ۲۰۰۳ در دانشگاه برگزار شد. شرکت‌کنندگان، پانزده نفر از اعضای دانشکده حقوق بودند. مطالب بیان شده در کارگاه، دربردارنده این عنوان‌ها بود:

۱. تعریف «کلینیک حقوقی»؛
  ۲. مدل‌های گوناگون کلینیک حقوقی؛
  ۳. اهداف یک کلینیک حقوقی؛
  ۴. تعامل متقابل میان کلینیک حقوقی و دانشکده حقوق؛
  ۵. ایجاد کلینیک حقوقی و برنامه آموزشی آن؛
  ۶. جمع‌آوری بودجه و اداره کلینیک‌های حقوقی.
۵. ۲- تاریخ طرح‌های پیشنهادی درباره کلینیک حقوقی: در زمان بازدید، دانشگاه ادواردو موندلین دارای هیچ کلینیک حقوقی در حال کار یا برنامه آموزشی کلینیک حقوقی نبود. استادان مهمان، به ویژه استادی از دانشگاه سائوپولو، به نام دایمل کامپالو^۸، در طی چند سال، بارها پیشنهاد تأسیس یک کلینیک حقوقی را داده بودند ولی از سوی دانشگاه هیچ واکنش مناسبی نسبت به تحقق این طرح‌های پیشنهادی صورت نگرفته بود.
- به عنوان نخستین گام، مشاور طرح تصمیم گرفت تا فضایی از احساس تعهد و مسئولیت و پشتیبانی از تحقق یک کلینیک حقوقی و برنامه آموزشی مرتبط با آن، در دانشکده حقوق و دانشگاه ایجاد کند. پس از دیدار و گفت‌وگو با ریاست دانشکده حقوق و معاون پژوهشی او مشخص شد که پروژه کلینیک حقوقی از پشتیبانی کامل دانشگاه و دانشکده حقوق برخوردار است.
- ۶- ۲- تاریخ تحقق و اجرا: با در نظر داشتن تعهد انجام کار، موافقت شد تا آغاز کار کلینیک حقوقی و برنامه آموزشی آن، دوشنبه ۱۰ مارس ۲۰۰۳ باشد. همه برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌ها بر پایه این تاریخ انجام شد.
- ۷- ۲- کارگاه‌های آموزشی برای برنامه‌ریزی کار و جلسات: این کارگاه‌ها به شرح عنوان‌های زیر برگزار شد:
۱. ساختار، برنامه اجرا و تحقق کلینیک حقوقی؛

۲. ارتباط میان کلینیک حقوقی و دانشکده حقوق؛
  ۳. ارتباطات کلینیک حقوقی؛
  ۴. برنامه آموزشی کلینیک حقوقی و محتوای آموزشی دوره؛
  ۵. زیرساخت، کتابچه راهنما و نیازهای اداری؛
  ۶. روابط عمومی، تبلیغات، آموزش و جمع‌آوری بودجه.
- ۸-۲ شرکت‌کنندگان: کارگاه‌های برنامه‌ریزی و جلسات با حضور شرکت‌کنندگان ثابت^۱ و غیرثابت برگزار شد.

۳. ساختار و برنامه تحقق^{۱۰} کلینیک حقوقی

۱. ۳- نام کلینیک حقوقی: نام‌های گوناگونی برای کلینیک حقوقی در نظر گرفته شد. چنین به نظر می‌آمد که واژه «کلینیک» بیشتر دارای بار معنایی پزشکی است و می‌بایست نامی مناسب‌تر انتخاب شود. بسیاری از پیشنهادهایی که در این باره به زبان انگلیسی ارائه شد قابل ترجمه روان به زبان پرتغالی (زبان رسمی موزامبیک) نبود؛ مواردی چون «دست‌یاری حقوقی»^{۱۱} سرانجام موافقت شد تا تصمیم‌گیری درباره یک نام دائمی به بعد موکول شود.
۲. ۳- تمرکز کلینیک حقوقی: موافقت شد که کلینیک حقوقی تمرکزی دوگانه بر کار داشته باشد: آموزش دانشجویان سال آخر حقوق از راه کار با موکلین واقعی، که هدف دوم یعنی، ارائه خدمات حقوقی به افراد بومی جامعه، را نیز در بردارد.
۳. ۳- سیاست‌های کلینیک حقوقی: قرار شد تا پیش‌نویسی درخصوص یک طرح سیاستی پیشنهادی به زبان پرتغالی تدوین شود که اصول زیر را نیز در خود بگنجاند:
  ۱. کلینیک حقوقی یک نهاد حقوقی مستقل، غیرانتفاعی، به نفع مردم و قسمتی از دانشگاه ادواردو موندلین خواهد بود؛
  ۲. کلینیک حقوقی، غیرسیاسی است و هیچ‌گونه ارتباطی با نهادهای سیاسی ندارد، و حمایتی از هیچ حزب و تشکل سیاسی به‌عمل نمی‌آورد
  ۳. کلینیک حقوقی دو هدف برابر خواهد داشت:
    - الف. ارائه خدمات حقوقی به افراد بومی‌ای که بدون این خدمات توان اجرای حقوق قانونی خود را ندارند.
    - ب. آموزش دانشجویان حقوق دانشگاه ادواردو موندلین درباره جنبه‌های عملی کار با موکلین.

۴. تحقیق، پژوهش و تبلیغ نسبت به مسائل مرتبط با قوانین عام‌المنفعه.

۳.۴- مدل کلینیک حقوقی: قرار شد تا در ابتدا این کلینیک حقوقی به صورت یک دفتر مشاوره حقوقی کار خود را آغاز نماید و کم‌کم به صورت یک شرکت حقوقی حرفه‌ای عام‌المنفعه عمل کند. درنخستین سال کاری، تأکید بر تشکیل پرونده برای موارد انتخابی با موافقت کانون وکلا (به پاراگراف ۵.۵ رجوع شود) و پی‌گیری پرونده‌ها تا پایان مرحله پیش از اقامه دعوی خواهد بود. همچنین بر ارجاع موکلین به دیگر آژانس‌های حمایتی تأکید شدید وجود دارد.

۳.۵- تاریخ آغاز کار کلینیک حقوقی و برنامه زمان‌بندی شده:

۱. تاریخ شروع: دوشنبه ۱۰ مارس ۲۰۰۳

۲. جدول زمانی:

الف. دوشنبه ۳ مارس تا دوشنبه ۱۰ مارس ۲۰۰۳: انتخاب ۱۰ دانشجوی مدیر در کلینیک.

ب. دوشنبه ۱۰ مارس تا دوشنبه ۷ آوریل ۲۰۰۳: آموزش برنامه به ۱۰ دانشجوی مدیر

کلینیک و دانشجویان سال آخر حقوق (رجوع شود به ۳.۸).

ج. جمعه ۱۱ آوریل ۲۰۰۳: [از ۱۱ صبح تا ۴ بعدازظهر]: اولین روز کاری کلینیک با

مراجعه موکلین حقیقی.

د. نوامبر ۲۰۰۳: مروری بر عملکرد اولین سال کاری.

۳.۶- ساختار کلینیک حقوقی: کلینیک حقوقی، با مدیریت آقای توماس تیم‌بین،^{۱۲} بخشی

از مرکز مطالعات کاربردی حقوق خواهد بود. مسئول آموزش مهارت‌های عملی حقوقی در این

مرکز آقای فیلیپ سی‌توی^{۱۳} می‌باشد و کارمند ویژه مسئول برای بخش جدید کلینیک حقوقی در

این مرکز خانم الیسا ویرا است.^{۱۴} افزون بر این سه نفر، خانم ماریا داکنسیکا^{۱۵} و خانم امینه

عبدال^{۱۶} داوطلب شده‌اند تا به پیشبرد کار کلینیک حقوقی کمک کنند.

۳.۷- پرسنل کلینیک حقوقی: چهل دانشجوی سال آخر دانشکده حقوق به ده گروه حقوقی چهار نفره

تقسیم می‌شوند. ده دانشجو از بین این چهل تن از سوی پانلی از اعضای کلینیک حقوقی جهت تصدی

مدیریت گروه‌های چهار نفره، یا به عبارتی شرکت‌های حقوقی، مصاحبه می‌شوند. این ده تن مسئولیت

رسیدگی به پرونده‌ها و امور موکلین (مانند پی‌گیری) را خواهند داشت. هر کدام از پنج عضو دانشکده حقوق

(پاراگراف ۳.۶: تیم‌بین، سی‌توی، ویرا، فاریا و عبدال) نظارت بر کار دو دانشجوی مدیر را برعهده دارند.

- ۳.۸- آموزش: آموزش اولیه دانشجویان حقوق از ۱۰ مارس لغایت ۷ آوریل ۲۰۰۳ به قرار ذیل انجام خواهد شد (جلسات ویژه آموزشی بعد از ظهرها علاوه بر دوره‌های معمولی حقوق برگزار خواهد شد):
- (۱) آقای تیم‌بین:^{۱۷} سیستم‌های تشکیل پرونده و روند اداری کار؛
  - (۲) آقای سی‌توی:^{۱۸} مهارت‌های مصاحبه، مشاوره و اخلاق کاری؛
  - (۳) خانم عبدالال:^{۱۹} فهرست‌بندی و بانک داده‌ها در خصوص آژانس‌های مورد ارجاع؛
  - (۴) خانم ویرا:^{۲۰} نامه‌نگاری و یادداشت‌نویسی ابتدایی در پرونده‌ها؛
  - (۵) خانم فاریا:^{۲۱} اصول و قوانین احراز حق به مرور زمان^{۲۲} (محدودیت‌ها)؛
- ۳.۹- آموزش پرسنل: طرح‌های آموزشی کارکنان کلینیک حقوقی در پاراگراف ۹.۴ خواهد آمد.
- ۳.۱۰- بودجه‌ریزی مقدماتی: هزینه پروژه آزمایشی کلینیک حقوقی که از تاریخ ۱۰ مارس ۲۰۰۳ تا نوامبر ۲۰۰۳ خواهد بود از سوی دانشکده حقوق دانشگاه ادواردو موندلین تأمین می‌شود.

۴. ارتباط میان دانشکده حقوق دانشگاه ادواردو موندلین و کلینیک حقوقی

- ۴.۱- تعهد دانشکده: همان‌گونه که در پاراگراف ۵.۲ نیز گفته شد، دانشکده حقوقی به طور کامل نسبت به تحقق و ارتقای کاری یک کلینیک حقوقی به‌عنوان جزء لاینفک دانشکده حقوق متعهد است.
- ۴.۲- ساختار گزارش‌دهی: مدیر کلینیک حقوقی، آقای توماس تیم‌بین،^{۲۳} به معاونت پژوهشی دانشکده حقوق و او نیز به نوبه خود به ریاست دانشکده حقوق گزارش خواهد داد. (همچنین رجوع شود به بند ۶.۳).
- ۴.۳- تعهد پرسنلی: دانشکده تضمین می‌کند که در دراز مدت کلینیک حقوقی پرسنل دانشگاهی به تعداد کافی داشته باشد. چه وظایف سرپرستی و چه تدریس در کلینیک به‌عنوان بخشی از وظایف روزانه کارکنان دانشکده حقوق به‌شمار می‌آید. در کوتاه مدت دانشکده در امور اجرایی، به‌طور پاره‌وقت از کلینیک پشتیبانی خواهد کرد.
- ۴.۴- پرسنل داوطلب: تعدادی از پرسنل دانشگاهی تمایل خود را برای یاری داوطلبانه کلینیک حقوقی در مواقع مورد نیاز اعلام کرده‌اند. به‌ویژه ماریا فاریا و امینه عبدالال موافقت کرده‌اند که هر کدام در مورد آموزش افراد و سرپرستی کار دو تن از مدیران گروه‌های چهار نفره دانشجویی همکاری کنند (رجوع شود به بند ۳.۷ و ۳.۸ در بالا).
- ۴.۵- تعهد کاری و بیمه خسارت: باید مشخص شود که طبق بیمه دانشجویی، دانشگاه ادواردو

موندلین تا چه حد در قبال اشتباه‌ها و کوتاهی‌های دانشجویان یا کارمندان کلینیک حقوقی مسئولیت می‌پذیرد. در زمان جلسه با کانون و کلا این مسئله باید بررسی شود (رجوع شود به بند ۵.۵).

۵. ارتباطات کلینیک حقوقی: سازمان‌های غیردولتی، وزارتخانه‌های دولت، کانون و کلا و دیگر مؤسسه‌های آموزشی

با مدیریت رئیس دانشکده حقوق و معاون پژوهشی دانشکده، بین کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین و سازمان‌های زیر در طول زمانی ماه مارس تا ماه مه ۲۰۰۳ ارتباطاتی برقرار خواهد شد:

۱. ۵- لیگ حقوق بشر در موزامبیک^{۲۴}: مدیر این سازمان غیردولتی، خود یکی از دانشگاهیان دانشکده حقوق دانشگاه ادواردو موندلین است. او پذیرفته است که موارد مناسب را از این سازمان غیردولتی به کلینیک نویناد حقوقی دانشگاه معرفی کند. در عوض، قرار شده تا پرونده‌های نقض حقوق بشر، ارجاع شده از سوی کلینیک، را به طور آزمایشی جهت پی‌گیری قضایی قبول کند.

۲. ۵- وزارت دادگستری: جلسه‌ای با حضور وزیر دادگستری یا نماینده او جهت توضیح اهداف و سیاست‌های کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین تشکیل خواهد شد (رجوع شود به بندهای ۳.۲ و ۳.۳ در بالا). یکی از هدف‌های این جلسه پیشگیری از هرگونه سوءظن دولت از وجود هر نوع دستور کار مخالف دولت است.

۳. ۵- دادستان کل: این دیدار به دنبال جلسه با وزیر دادگستری انجام می‌شود، و هدف از آن، در جریان گذاشتن دادستان کل یا نماینده او و تضمین همکاری دادستان‌هایی که زیر نظر او کار می‌کنند با پرسنل و دانشجویان کلینیک حقوقی دانشگاه است.

۴. ۵- مؤسسه مساعدت حقوقی: این مؤسسه یک هیئت مساعدت حقوقی است که با بودجه دولت برای حمایت‌های حقوقی تأسیس شده است و براساس ضوابط تعیین شده به افرادی از عامه مردم خدمات محدود حقوقی ارائه می‌دهد که قادر به پرداخت دستمزد وکلای خصوصی نیستند. هدف از این دیدار آگاه کردن اعضای هیئت نسبت به اهداف موجود کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین و گفت‌وگو درباره راه‌های همکاری و سیاست‌های متقابل ارجاع موکل، و سرانجام تدوین جلسات منظم تبادل اطلاعات خواهد بود.

۵. ۵- کانون وکلای موزامبیک: کانون وکلا در موزامبیک، فعالیت‌های همه وکلای خصوصی را زیر نظر دارد. این جلسه، به نوعی حیاتی محسوب می‌شود؛ چرا که همکاری و حمایت

گزارش راه اندازی برنامه آموزشی کلینیک حقوقی: تجربه موزامبیک ۱۲۳

کانون وکلای و کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین را تضمین می‌کند. برای تضمین این که این کلینیک حقوقی، یک شرکت حقوقی عام‌المنفعه و تابع اصول و مقررات است، جلساتی در پی این دیدار و گفت‌وگو برگزار خواهد شد.

۵.۶- دانشگاه پلی‌تکنیک^{۲۷} در ماپوتو: این دانشگاه با کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین جهت کمک در راه‌اندازی کلینیک حقوقی در دانشگاه خودش تماس گرفته است. مدیر و کارکنان کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین با دانشگاه پلی‌تکنیک دیدار خواهند کرد تا کمک کنند که یک کلینیک کاربردی همانند کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین در این دانشگاه به‌راه افتد و بر سر راه‌های همکاری توافق حاصل شود.

۵.۷- انجمن مؤسسات دانشگاهی مساعدت حقوقی:^{۲۸} این انجمن، ارگان پوشش‌دهنده برای همه کلینیک‌های حقوقی جنوب در آفریقا است که در دانشگاه‌ها مستقر هستند. تمهیدات لازم برای پیوستن دانشگاه ادواردو موندلین به این انجمن به‌عنوان یکی از اعضا صورت گرفته است. قرار است تا تعداد منتخبی از پرسنل دانشگاه ادواردو موندلین در کنفرانس آفریقایی کلینیک‌های حقوقی از ۲۳ تا ۲۷ ژوئن ۲۰۰۳ (با حمایت انجمن مؤسسات دانشگاهی مساعدت حقوقی و مؤسسه جامعه باز^{۲۹} شرکت کنند. همچنین ممکن است نماینده‌ای از این دانشگاه، یعنی ادواردو موندلین، به جامعه کنگره مریبان حقوقی جنوب آفریقا در نامیبیا^{۳۰} از تاریخ ۳۰ ژوئن تا ۲ ژوئیه ۲۰۰۳ اعزام کنند.

۵.۸- کلینیک حقوقی مستقر در دانشگاه، کالج حقوقی هاورد^{۳۱}، دانشگاه ناتال، دوربان،^{۳۲} آفریقای جنوبی: به‌عنوان مقدمه، ارتباطات رسمی جهت تبادل بازدیدهای متقابل میان کلینیک حقوقی دانشگاه ناتال و کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین به جریان خواهد افتاد. ایجاد ارتباطات دیگر نیز با دانشگاه‌های جنوب آفریقا می‌تواند پی‌گیری شود (به ویژه کلینیک‌های حقوقی که در دانشگاه‌ها مستقر هستند و از نظر فاصله کم و بیش به ماپوتو نزدیک هستند؛ مانند کلینیک حقوقی دانشگاه ویت واترساند).^{۳۳}

۶. برنامه درسی دوره، آموزش پرسنل و کتابچه آموزشی کلینیک حقوقی

۶.۱- برنامه درسی دوره: با مدیریت مدیر آموزش کاربردی حقوق،^{۳۴} آقای فیلیپ سی‌توی،^{۳۵} دوره کاربرد حقوق به منظور گنجاندن در واحدهای آموزشی کار در کلینیک حقوقی اصلاح خواهد

شد. در سال تحصیلی ۲۰۰۴ به محض این که آموزش کارکنان مورد نیاز کلینیک انجام و مواد آموزشی نیز تهیه گردد، این اصلاحات منظور خواهد شد. اینک، دو سال است که دوره کاربرد حقوق در برنامه آموزشی دانشکده حقوق منظور شده است؛ و کم و بیش یک دوره ویژه است. ویژگی این دوره آن است که در موزامبیک پیش از شروع حرفه و کالت هیچ نوع آموزش رسمی عملی حقوق برای فارغ التحصیلان حقوق وجود ندارد. آخرین محتوای آموزشی دوره کاربرد حقوق پس از تکمیل فرایند مرور دوره که هم اکنون در حال انجام است تعیین خواهد شد. هدف از این کار کاهش یک سال از دوره تحصیلی برای فارغ التحصیل شدن و کسب مدرک حقوق است. برای انجام فرایند فوق، کمیته ای متشکل از پروفیسور جوآئو کایرس^{۳۶} (از پرتغال)، ماریا فاریا^{۳۷} و معاونت آموزشی دانشکده، پائولو کوموآن^{۳۸}، به این مهم پرداخته اند. با در نظر داشتن کاهش دوره فارغ التحصیلی رشته حقوق به مدت یک سال، به نظر می رسد که تنها گزینه عملی، گنجاندن دوره های آموزشی کلینیک حقوقی در دوره های کاربرد حقوق باشد، چرا که جای دادن یک دوره اضافی تخصصی کلینیک حقوقی در برنامه آموزشی کوتاه شده میسر نخواهد بود. همچنین برنامه اصلاح شده آموزشی دوره کاربرد حقوق باید ارزشیابی های عملی عملکرد دانشجویان حقوق در کلینیک و مدل های انجام کار در کلینیک را که پیش تر درباره آن بحث شده (رجوع شود به بند ۹.۳) در خود بگنجانند.

۶.۲- آموزش پرسنل: لازم است تا کارکنانی که درگیر کار کلینیک حقوقی دانشگاهی ادواردو موندلین هستند آموزش ویژه ای را ببینند. این آموزش به ویژه در مورد روش های حل اختلاف^{۳۹} (داوری، میانجیگری و مذاکره)، مهارت های مصاحبه با موکل و مشاوره، همکاری میان سازمانی، روال تشکیل پرونده و اداره کلینیک های حقوقی ضروری به نظر می رسد.

۶.۳- کتابچه راهنمای کلینیک حقوقی: یک کتابچه راهنمای کار در کلینیک حقوقی، که هم برای پرسنل و هم برای دانشجویان حقوق قابل استفاده باشد، در دوره سال ۲۰۰۳ با مدیریت آقای سی توی و خانم ویرا تدوین خواهد شد. عنوان های این کتابچه عبارت است از: اهداف و سیاست کلینیک حقوقی، رهنمودها و روال کار کلینیک، فرم تعهد به موکل (همچنین رجوع شود به بند ۵.۴ در بالا)، جدول های زمان بندی روزانه و هفتگی، فهرستی از مؤسسه های مورد ارجاع و آدرس های مفید، مثال هایی از برگه های مشاوره، فرم های ارجاع به مراکز دیگر و فرم های جزئیات اطلاعاتی در مورد موکل، موارد مرتبط با کانون وکلا، مقررات، توصیه و راهنمایی های مؤسسه مساعدت حقوقی [بند ۵.۴]، برنامه های درسی دوره و نیازمندی ها و منتخب فشرده قوانین مرتبط. درخصوص کتابچه آموزش تخصصی

کلینیک حقوقی دانشگاه ناتال در شهر دوربان آفریقای جنوبی، به طور مفصل با کارکنان کلینیک حقوقی بحث شده است و نسخه‌ای از آن به عنوان مدلی که می‌تواند پس از اصلاح برای استفاده در کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین مورد استفاده قرار بگیرد به آقای سی‌توی داده شده است.

۷. زیرساخت و اداره کلینیک حقوقی

- ۷.۱ - دفتر و تجهیزات کلینیک حقوقی: کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین در یک دفتر بزرگ در ساختمان دانشکده حقوق قرار دارد. تجهیزات دفتر عبارت است از: دو میز تحریر، دو دستگاه کامپیوتر، دو کمد پرونده و چند قلم اثاثیه آماده. دفترهای دیگر ساختمان اینک به طور موقت برای استفاده در روزهای جمعه برای کار کلینیک جدید حقوقی برای پاسخ‌گویی به موکلین (که قرار است در آوریل کار خود را آغاز کنند - رجوع شود به بند ۳.۵ در بالا) در دسترس هستند.
- ۷.۲ - پرسنل اجرایی: در حال حاضر هیچ پرسنل اجرایی برای کلینیک حقوقی منصوب نشده است، بیشتر کارهای اداری باید از سوی پرسنل دانشگاهی و دانشجویان انجام شود. رئیس دانشکده حقوق موافقت کرده تا کارها تقسیم شود و پرسنل اداری موجود از راه خطوط تلفن تعیین شده می‌توانند پیغام‌هایی را برای پرسنل کلینیک حقوقی و دانشجویان ارسال کنند.
- ۷.۳ - لوازم التحریر: در حال حاضر همه لوازم التحریر مورد نیاز، از سوی دانشکده حقوق تأمین می‌شود. از آنجا که کمبود بودجه به شدت وجود دارد، تنها لوازم ابتدایی تهیه خواهد شد.
- ۷.۴ - شرح وظایف: پرسنل دانشگاهی کلینیک حقوقی، با مدیریت آقای تیم‌بین،^{۴۰} در حال تدوین جزئیات شرح وظایف برای پرسنل کلینیک حقوقی، پرسنل دانشگاهی داوطلب همکاری و مدیران گروه‌های چهار نفره دانشجویی [شرکت‌های حقوقی] هستند و تلاش می‌کنند تا عملکرد و مسئولیت‌پذیری همه را به گونه‌ای مناسب تضمین نمایند.

۸. تبلیغات و جمع‌آوری بودجه

- ۸.۱ - تبلیغات: بازاریابی اولیه کلینیک حقوقی بسیار محدود خواهد بود و تنها به موارد ارجاعی از سوی لیگ حقوق بشر موزامبیک و تبلیغات رو در رو برای آگاه ساختن عموم مردم نسبت به خدمات جدید بسنده خواهد شد. در طی مدت برنامه آزمایشی (آوریل تا نوامبر ۲۰۰۳) می‌توان برنامه تبلیغاتی منجسم‌تری برای سال ۲۰۰۴ طرح‌ریزی کرد؛ برنامه‌ای که شامل این موارد خواهد بود: سمینارهای اطلاع‌رسانی برای عموم، انتشار مداوم مقاله‌هایی در روزنامه‌های کثیرالانتشار، بروشورهای

تک صفحه‌ای با عنوان‌های مورد نیاز حقوقی برای مردم (مطالب این بروشورها می‌تواند از روی مقاله‌هایی باشد که دانشجویان کلینیک حقوقی برای قبول شدن در دوره ارائه می‌کنند؛ یعنی مدلی که به طور موفقیت‌آمیزی در کالج حقوقی هاورد^{۴۱} مورد استفاده قرار گرفته است).

۲. ۸- جمع‌آوری بودجه: برای تضمین ثبات درازمدت کلینیک حقوقی، در زمان انجام آزمایشی پروژه، جمع‌آوری بودجه باید به‌گونه‌ای هدفمند آغاز شود. برای این کار، کمک انجمن مؤسسات دانشگاهی مساعدت حقوقی^{۴۲} مفید خواهد بود.

۹. توصیه‌ها

۱. ۹- پروژه آزمایشی: از مارس تا نوامبر ۲۰۰۳، کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین به‌عنوان یک پروژه آزمایشی اداره شود و فعالیت‌های کلینیک حقوقی در این مدت به ارائه مشاوره، ارجاع به مراکز دیگر و برعکس، نوشتن دادخواست، وکالت، و مذاکره از طرف موکلین محدود باشد. (یعنی هیچ کار دادگاهی یا مربوط به مراحل دادرسی انجام نشود) پس از نوامبر ۲۰۰۳، با در نظر گرفتن فاکتورهایی از قبیل مسائل مالی، ظرفیت کاری و غیره، فعالیت‌ها گسترش یابند.

۲. ۹- کنفرانس‌ها: دست‌کم از حضور دو تن از پرسنل کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین در کنفرانس آفریقای کلینیک‌های حقوقی^{۴۳} (۲۷-۲۳ ژوئن ۲۰۰۳) و کنگره جامعه اساتید دانشگاهی^{۴۴} (که شامل نشست عمومی انجمن مؤسسات دانشگاهی مساعدت حقوقی^{۴۵} و کلینیک حقوقی می‌باشد) در تاریخ ۳۰ ژوئن تا ۲ ژوئیه ۲۰۰۳ پشتیبانی شود.

۳. ۹- تبادل مربیان: از ژوئیه ۲۰۰۳ تا فوریه ۲۰۰۴، ترتیبی داده شود که (شاید از راه انجمن مؤسسات دانشگاهی مساعدت حقوقی) میان اعضای منتخب کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین و وکلای حرفه‌ای در کلینیک‌های حقوقی در آفریقای جنوبی تبادل مربی انجام شود. افزون بر تبادلات در سطح کلینیک حقوقی، با در نظر گرفتن نبود آموزش حرفه‌ای حقوقی به‌طور رسمی در موزامبیک، اعزام یک تور مطالعاتی با ریاست آقای سی‌توی به کلینیک حقوقی^{۴۶} شهر دوربان در آفریقای جنوبی بسیار مفید فایده خواهد بود.

۴. ۹- آموزش: همانطور که پیشتر در بند ۲. ۶ گفته شد، لازم است کارکنان کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین از آموزش لازم برخوردار شوند؛ به‌ویژه آموزش ویژه باید روش‌شناسی یا متدولوژی جمع‌آوری بودجه برای اعضای منتخب کارکنان کلینیک تدارک دیده شود.

گزارش راه اندازی برنامه آموزشی کلینیک حقوقی: تجربه موزامبیک ۱۲۷

۵. ۹- عضویت در انجمن مؤسسات دانشگاهی مساعدت حقوقی: کلینیک حقوقی دانشگاه ادواردو موندلین به زودی به عضویت انجمن مؤسسات دانشگاهی مساعدت حقوقی درآید.
۶. ۹- برنامه عمل: دانشکده حقوق دانشگاه ادواردو موندلین و کلینیک حقوقی، برای اوایل سال ۲۰۰۴ کارگاه آموزشی را جهت توافق در خصوص برنامه عمل پنج ساله برای این کلینیک حقوقی تدارک ببیند.

۱۰. نکته‌های پایانی

اشتیاق و تعهد دانشکده حقوق دانشگاه ادواردو موندلین و پرسنل آن برای تحقق و کارآمد بودن کلینیک حقوقی‌شان با وجود محدودیت‌های بسیار بودجه، قابل تقدیر است و باید مورد تشویق قرار گیرد.

این کلینیک و گسترش کلینیک‌های دیگر حقوقی در موزامبیک به دنبال ابتکار عمل دانشگاه ادواردو موندلین می‌تواند برای ایجاد یک فرهنگ همدلی مبتنی بر حقوق بشر در میان دانشجویان حقوق و وکلای موزامبیک نقش مهمی بازی کند.

یادداشت‌ها

* - استاد دانشگاه ناتال، شهر دوربان آفریقای جنوبی، که به‌عنوان مشاور برای تأسیس کلینیک حقوقی به موزامبیک اعزام شده بود.

۱- Clinical Legal Education Programme (CLE).

۲- Eduardo Mondlane University.

۳- Maputo.

۴- دوره زمانی که مشاور متخصص برای راه‌اندازی کلینیک در موزامبیک حضور یافته است. [مترجم]

۵- Center for Practical Legal Studies (CPLS).

۶- Practical legal training courses.

۷- Law clinic section.

۸- Dyle Campallo.

۹- در متن اصلی نام شرکت کنندگان ذکر شده که به دلیل ناآشنا بودن و عدم ذکر پُست دانشگاهی ایشان از ترجمه آنها صرف‌نظر شد. [مترجم]

۱۰- Implementation Plan.

۱۱- Legal Helping Hand.

۱۲- Tomas Timbane.

-
- ۱۳- Filipe Sitoi
14- Elysa Viera.
۱۵- Maria da Conceicao.
۱۶- Amina Abdola.
۱۷- Timbane.
۱۸- Sitoi.
۱۹- Abdala.
۲۰- Viera.
۲۱ - Faria.
۲۲- Rules of Prescription.
۲۳- Tomas Timebane.
۲۴ - The Mozambiquan Human Rights League.
۲۵- Insituto de Patrocinio e Assistencia Juridica (IPAJ).
۲۶-Ordem de Advogados de Mocambique (O.A.M).
۲۷- Instituto Superior Politecnico e Universitario (I.S.P.U).
۲۸- Association of University legal Aid Institutions (AULAI).
۲۹- Open Society Institute.
۳۰- Windhoek, Namibia.
۳۱- Howard College School of Law.
۳۲- University of Natal, Durban.
۳۳- The University of Witwatersand.
۳۴- Director of Practical Legal Training.
۳۵- Filipe Sitoi.
۳۶- Joao Caires.
۳۷- Maria Faria.
۳۸- Paolo Comoane.
۳۹- Alternative Dispute Resolution.
۴۰- Timbane

۴۱- کالج حقوقی هاورد، دانشگاه ناتال، شهر دوربان در آفریقای جنوبی. [مترجم]

۴۲- بند ۷.۵. [مترجم]

۴۳ - The African Clinical Law Conference.

---

۴۴ - The Society of University Teachers.

۴۵- رجوع شود به بند ۵.۷.

۴۶- The School for Legal Practice.